

100 zajímavostí ze života Plzeňanů za císaře pána

Ladislav Silovský

spolupráce Tomáš Bernhardt, Petr Mazný

Kniha vznikla za podpory Nadace 700 let města Plzně

Poděkování

V první řadě děkuji Tomáši Bernhardtovi z Národopisného muzea za doplnění vybraných dokumentů a profesionální připomínky k mému vyprávění o životě Plzeňanů a také za rozšíření obrazové dokumentace. Jedná se mnohdy o dosud nezveřejněné fotografie.

Při vyhledávání dokumentů v Archivu města Plzně mi nezištně pomáhala a často radila Štěpánka Pfliegerová, za což jí děkuji.

Zvláštní poděkování patří mým spolupracovníkům z Vodárny Plzeň – čistírny odpadních vod Plzeň-město, kteří mě svým zájmem o historii a povzbuzováním přesvědčili, abych napsal tuto knihu.

Na závěr velké díky nakladatelství Starý most za projevenou důvěru a možnost realizovat můj záměr.

100 zajímavostí ze života Plzeňanů za císaře pána

Text © Ladislav Silovský, Tomáš Bernhardt (9. kapitola)

Fotografie, dokumenty © Archiv města Plzně, Západočeské muzeum v Plzni, sbírka nakladatelství Starý most, sbírka Ladislava Silovského

Vydavatel: Starý most s.r.o., Plzeň

www.starymost.cz

[www.fb.com/www.starymost.cz](https://www.facebook.com/www.starymost.cz)

Vydání první, 2020

DTP: Eva Haunerová, Starý most s.r.o.

Tisk: TISK CENTRUM s.r.o.

ISBN 978-80-7640-015-3

Úvod

Vážení čtenáři,

když jsem připravoval podklady pro knihu Slavné plzeňské firmy a podnikatelé, pročítal jsem mnoho zajímavých zpráv o tom, jak se naši předkové dovedli skvěle bavit, jak dokázali mohutně slavit, a velice se mi líbilo, jací to byli „vítači“.

Začal jsem si zapisovat různé slavnosti, události a zábavy a postupně je doplňovat o jedinečné příběhy našich rodáků, kterak „udělali díru do světa“ a zanechali stopu v dějinách.

Postupně tak vznikl obraz, který dal možnost alespoň zčásti nahlédnout do společenského života Plzeňanů za časů císaře pána.

Vydejte se tedy s námi do doby starých cirkusů a zvěřinců. Zatajte dech při vzletu obrovských balonů vzduchoplavců, plujte po Radbuze na velikém prámu za krásné noci plné světél a ohňostrojů, vítejte slavné cestovatele, sportovce i panovníky.

Zatancujte si v krásném kostýmu společně se stovkami Plzeňanů pod Eiffelovou věží ve slavné dvoraně hotelu Waldek. Oslavte na Obcizně při největší veselici 19. století otce národa Františka Palackého. Obdivujte plzeňské siláky, kteří dovedli odnést koně ze scény na svých ramenou! Zkrátka bavte se nad tím, co naši předkové zažili v dobrém i zlém.

Pohodové chvíle nad stránkami této knihy Vám přeje

Ladislav Silovský

1) Slavné cirkusy v Plzni

Při cestě do Paříže v roce 1875 se v Plzni zastavil velký americký cirkus pana Myerse. Své první představení uspořádal 6. srpna na placu vedle tehdejší plynárny, která stávala v místech rohu dnešní Husovy a Kovářské ulice. Toho dne také prošel městem velký propagační průvod. Hrál se dvakrát denně a představení byla obměňována, aby diváci viděli vždy něco jiného. Cirkusáci se snažili nalákat do manéže co nejvíce diváků, a tak pořádali další a další průvody. Policejní úřad vydal povolení, aby 7. srpna projel Plzní veliký hudební a zrcadlový vůz tažený 20 koni a 8. srpna stejný vůz, ale tažený už 40 koni. Tento jedinečný vůz byl řízen pouze jedním vozkou z kozlíku. Na vědomost se Plzeňanům dávalo, že v každém představení vystoupí ti nejlepší „američtí umělci a umělkyně“. V programu nechyběli beduíni ani Japonci. Plzeňané žasli nad předváděním vyššího jezdeckví, cvičením koní i uměním gymnastů a akrobatů. Krotitel divé zvěře byl světově proslulý John Cooper z New Yorku, který představil cvičené slony a skupinu divých lvů v „posadě“, tedy za mříží.

Kvalita umělců i množství předváděných zvířat byly na světové úrovni, a tak návštěva cirkusu nebyla zrovna levná záležitost. Nejlepší místa stála jeden zlatý a 50 krejcarů, další místa pak jeden zlatý a ta nejhorší padesát krejcarů.

Obdivuhodné výkony a skvělou zábavu předvedl cirkus navzdory tomu, že jej před příjezdem do Plzně postihla celá řada nešťastných příhod. Ve Veselí se nemohlo sehnat

Slavný cirkus Kludský na Jiráskově náměstí v roce 1929

Velký americký cirkus
J. W. MYERS
na své cestě do Paříže
blíže plynárny
radu jen 5. představení.
Dne 6. srpna o 7. hodině večer:
První velké představení
Dne 7. a 8. srpna odjíždí se každý den 2 velké představení
Krotitel zvěře Mr. John Cooper z New Yorku

V zahradě Zopfa a Rohra.
Velký americký cirkus
Henryho cirkus
Chvalně známá kratojevecká společnost.
V pátek, dne 28. března 1890.
První velké skvělé představení
ve vlastním elegantním stánu cirkusu. Vystoupení umělců a uměleků první třídy. Všeobecně uznávaný výcvik koní. Komické mezihry a tanečnické představení v 7 hodin. Zvolání o půl 8. hod. — P. T. Prosim otné obnosnost, by rzhledem k tomu, že při položení mého se přičítám, by se levně rotopné umělecké výkony, které stádo lepší volby byly smoskem, početí moh, má káskavé bojce náživdrom podporovatí nášle. — 228 V káskavé doš: HENRY.

Cirkus Hub. Cooka
v Rohrerově zahradě.
V úterý večer o půl 8 hod.
Elitní představení.
Zcela nový program.
Předvedení 8 lvů.
Ve středu o půl 8. hodině večer
představení.
Ve všech představeních vystoupení veškerých specialit a předvedení záračně vycvičených 8 lvů
Ivím králem MOKOMO.
Pro všchna představení snížené ceny a sice: Lože 3 zř., rezervované místo 80 kr., I. místo 60 kr., II. místo 40 kr., III. místo 20 kr. — Děti ne starší 10 let a vojsko od šikovatele dolů na I. a II. místě a galerii platí polovic.
U večeré host
Hubert Cooke,
říditel a majitel.

Cirkus T. Sidoli.
Dnes ve čtvrtek 12. července
v 8 hodin večer
skvělé představení
ve vyšší umělecké jízdě, cvičení koní, tělocviku a pantomimách.
Denní představení: v sobotu a v neděli vždy 2 představení ve 4 hod. odp. a v 8 hodin večer.
Tělocvik ve školách a v domácnostech.

ustájení slonů, a tak zůstali pod širým nebem. Byli patrně špatně uvázáni, a tak si vyšli na blízké pole na lup. Pole celé zpusťošili a podupali tak, že vypadalo jako mlat. Cirkusový stan byl za prudkého větru povalen a notně potrhán. Ze lvů po záhadné nemoci zbyli jen tři. Nejhorší neštěstí však postihlo cirkus v Písku. Mladý hoch dráždil slony a jeden jej chobotem chytil a tak prudce s ním udeřil o zem, že hoch vypustil duši.

Další z řady výtečných evropských cirkusů té doby, Sidoli, do Plzně zavítal v roce 1877.

Společnost čítala 78 osob a 32 koní. Šapito bylo postaveno u klatovské silnice vedle prázdné Danielovy kašny. Diváky lákaly různé atrakce – ředitel cirkusu Theodor Sidoli, „cvičitel a vyznamenaný jezdec cvičených i divokých koní“, Giuseppe Briatone, „režisér veškerých pantomim“, Angelani, „jezdec groteskních pokusů“, Louis, „saltomortálus koní“, Franzini Sidoni, „voltžer Evropy“, Miss Rosa, „jezdkyně groteskních

Pout' u doubraveckého kostela svatého Jiří

Jedním z cílů procesí býval i Kyjov mezi Radčicemi a Malesicemi. Snímek byl pořízen ještě před výstavbou kaple v roce 1894.

Plzeňané však také vyráželi na poměrně vzdálená poutní místa. Tehdy byla pout' skutečně putování v průvodu (procesí) a její trasa často překročila desítky kilometrů. Takové slavné procesí vyžadovalo od účastníků vskutku dobrou fyzickou kondici a schopnost překonávat s nadhledem i nepřízeň počasí. Pout' se nesměla přerušit, jinak by ztratila smysl.

Procesí bylo mimo církevních hodnostářů a zdatných nosičů praporečů a zástav také vedeno pány z řad městské rady nebo ze zastoupení obecních starších. Chodívalo se různě, nejčastěji na Svatou Horu u Příbrami, na Zelenou Horu, k Panence Marii do Klatov, ke kostelu svatého Blažeje u Plzně (než byl za Josefa II. zrušen a pak i zbořen), k Boží krvi do Tachova či ke svatému Vojtěchu na Planinách.

Slavnost Božího těla na náměstí na přelomu 19. a 20. století

Slavnost Božího těla na jižní straně náměstí v polovině devadesátých let 19. století

Na pout' se vyráželo jedině pěšky a na cestě byla řada přírodních překážek. Nebylo tedy divu, když si takhle bohubilá činnost občas vyžádala oběť největší. Dobové noviny například uváděly, že „... usnul v Pánu slovný pan Jiřík Kur, měšťan a sklenář, zdejší muž obzvláštní dokonalosti věku svého okolo 85 let, jenž po 50 let bez oddechu chodil na pout' do Tachova. Pochován u Františkánů“.

9) Slovanská lípa u Bílé růže

Koncem čtyřicátých let 19. století se v hostinci U Bílé růže, co stál na náměstí hned vedle radnice, scházela ustálená společnost ctihodných mužů. Našli bychom tu profesora zdejšího filozofického ústavu Josefa Františka Smetanu, co vedle školy a hospody zvládal psát jedny z prvních českých učebnic fyziky či historie, experimentovat s novými fotografickými technikami a dohlédnout na bratrance Bedřicha, aby dostudoval, nebo doktora Františka Škodu, jehož malý Emil tou dobou odkládal dětské hračky a začínal se potit nad základy psaní a počítání. Začal sem chodit Ignác Schiebl, který se právě vrátil z tovaryšského vandru a ještě nejspíš netušil, že kromě papírnictví bude i tisknout knihy a noviny, zakládat městské finanční ústavy, starat se o provoz divadla a nakonec bude i prezidentem zdejší Obchodní a živnostenské komory a zemským poslancem. Diskutoval tu i mladý Pecháček z Kalikovského mlýna, trochu

Plzeňský dudák vyhrává na zlaté svatbě v Doudlevcích v roce 1931

pochválen. Pak mu vtiskl do ruky tři dukáty a pravil: *„Böhmen brave musikanten sein.“* Tato příhoda se bleskem dostala do povědomí pařížské veřejnosti, a když náš muzikant z Bolevce doputoval za pár dní do Paříže, měl o reklamu postaráno. Tak vydělal svojí skvělou hrou na dudy celé bohatství.“

19) Vojenská večerka

S večerem ozývalo se po plzeňských ulicích tzv. čepobití nebo též večerka (capnštrajch). Zvláštní bylo, že jeden týden se večerka vybuchovala a druhý týden zněla ulicemi trubka. Bubeníci či trubači vycházeli z hlavní strážnice na náměstí a systematicky procházeli ulicemi města, aby je vojáci dobře slyšeli ve všech hospodách a nemohli se vymlouvat, že se přeslechli. V létě se troubilo a bubnovalo v devět hodin, v zimě už v osm. Až v roce 1869 byla večerka posunuta v zimě i v létě o hodinu. Už o rok později ale byla obchůzka zrušena a troubilo se jenom na křižovatkách hlavních ulic a ještě později už jenom u nároží kasáren.

Dokud se ovšem obchůzky konaly, patřily k vítaným zpestřením pouličního života. K velké nelibosti hudebníků je často doprovázel houfec mládeže a do rytmu hudby prozpěvoval například:

Kasárna 35. pěšího pluku kolem roku 1900

*Vojáci, vojáci, jděte spát,
když nemáte co dělat.
Vojáci, vojáci, jděte ležet,
když nemáte co večerět.
Zítřka bude paráda,
pětadvacet na záda.*

Bývalo v takové večery v ulicích staré Plzně docela veselo.

Nádvoří kasáren kolem roku 1895

Nebyli to však kupodivu první Japonci, kteří v Plzni vystoupili. Již roku 1870 do města zavítala jakási jiná japonská společnost. Z jejího vystoupení se bohužel žádný snímek nedochoval. Inspirovala však několik zdejších mladých mužů, aby ji parodovali na silvestrovské zábavě plzeňského zpěváckého spolku Hlahol. A tak jediní Japonci, které máme z těch dob zachycené na fotografii, jsou čisto-krvní Plzeňáci „křtěni Žumberou“.

Soudní rada Beckl s přáteli v japonských kostýmech

38) Jak vznikala Kilometrovka

Fotografie z českého venkova pořízené někdy před rokem 1900 často překvapí tím, jak holá krajina je na nich zachycená. Kde dnes známe kopce porostlé stromy nebo keři, tam často vidíme holé travnaté a kamenité snahy. Jednak se na nich hodně páslo, jednak většinou nebyl důvod je zalesňovat. Takových případů, jako byly vyprahlé lochotínské stráně, které byly proměněny ve stinný park v půlce třicátých let 19. století kvůli právě založeným lázním, nebylo mnoho. Měnit se to začalo až koncem století díky péči a práci různých okrašlovacích spolků. V Plzni se o výsadbu řady sadů a zalesnění nejrůznějších ladem ležících svahů zasloužila Jednota pro zakládání sadů

Kilometrovka od Kalikovského mlýna

založená roku 1874. Stopy její práce nalezneme na řadě míst, nejvíce se ovšem zapsala do paměti města vytvořením aleje zvané Kilometrovka.

Zřízení stinné procházkové cesty od Kalikovského mlýna na Lochotín se plánovalo od roku 1887. Nastaly ale problémy s vykupováním pozemků, zvláště v části u mlýna. Cena tři tisíce zlatých byla pro spolek příliš velká. A tak vznikla výzva, aby se všichni plzeňští patrioti složili a finančně stavbu podpořili. Donátoři se okamžitě hlásili a přispívali. Nechyběly významné plzeňské osobnosti a podnikatelé – Eduard Dubský, František a Adolf Hýrovi, Emil Škoda, kníže Metternich, Arnošt hrabě z Valdštejna a jen Měšťanský pivovar v Plzni dal 600 zlatých. Jednota pro zakládání sadů k okrašlení Plzně tak mohla 16. března 1890 projednat konečně výstavbu cesty. Od Kalikovského mlýna až po hlavní lázeňský vrch v parku to bylo skoro 1 000 metrů. Původní jméno cesty znělo Wýtvarova podle městského rady, který se o stavbu zasadil. Vžitý lidový název zní ale Kilometrovka. V době vzniku byla roubená lípami a hlohovým plotem. Štěrková cesta překrytá písečným jílem byla za každé nepohody schůdná. Stavbu sice provázely četné problémy, ale nadšení nakonec zvítězilo a Kilometrovka slouží až do dnešních dnů.

39) Pivní zvracítko

Skoro každá důležitá návštěva, která přijela do Plzně za obchodem, byla pozvána na prohlídku Měšťanského pivovaru. Obchodní jednání místních firem se konala ve zvláštních hodovních místnostech, kde hosté končili prohlídky pivovaru. Pohoštění s neomezenou konzumací skvělého piva bylo součástí jednání. Hodovní místnosti byly vybaveny velice důmyslným zařízením, nad kterým se dnes můžeme jen pousmát nebo trochu pohoršit.

Skupinka návštěvníků v plzeňském pivovaru

Obsah

1) Slavné cirkusy v Plzni	4	33) Jak Plzeňané hostili francouzské atlety.....	51	65) Hydraulická Sněhurka.....	88	83) Zbroj pro Národní muzeum	117
2) Thiemerova a Walterova atrakce.....	7	34) Říkadla a rozpočítadla plzeňských dětí	52	66) Když v divadle „hořelo“	89	84) Ostrostřelci z rodu Tuschnerů	118
3) Kouzelné dárky.....	8	35) Slavný rodák.....	54	67) Psi statistika.....	92	85) Měšťané pod dohledem	119
4) Indiánský tlumočník.....	9	36) Dělnické kolonie.....	55	68) Mladík z Plzně sloužil anglické královně	93	86) Uprchlý kvardián.....	120
5) Jak se mohli Plzeňané koupat v roce 1877	10	37) Japonci v „aréně“	57	69) Hynaisův plakát.....	95	87) Smetanův lochotínský pád	120
6) Reálka versus gymnázium	13	38) Jak vznikala Kilometrovka	58	70) Edisonův fonograf prvně v Plzni	96	88) Když se do Čech vrátila koruna...122	
7) Jak „šturmoval“ Bartoloměj.....	14	39) Pivní zvracítko.....	59	71) Zimní karneval na Střelnici	96	89) Slavnost svěcení hornického praporu.....	123
8) Plzeňané v procesích	17	40) Tancovačky u Fuchsů	60	72) Když Obcizna žila slavnostmi.....	97	90) Bojová výprava ostrostřelců	125
9) Slovanská lípa u Bílé růže.....	19	41) Císař navštívil Plzeňany.....	62	73) Velikonoční slavnost.....	101	91) Plzeňský vodopád	126
10) Když císař pochválil Hlahol	21	42) Když přijely zvěřince	63	74) Slavnost Vzkříšení.....	102	92) Obrovský mikroskop	128
11) Co volával plzeňský hlásný	23	43) Půlmetrové okurky	65	75) Dámy na plesech	103	93) Bubnování	128
12) Větroplavec Henry Bendet.....	23	44) Admirál v Plzni.....	66	76) Běličci a běličky.....	105	94) Velká vlasatice nad Plzní	129
13) Stieglitzovo muzeum starožitností.....	25	45) Cyklistický match.....	67	77) Paříž v Plzni	105	95) Mistr vzdušných produkcí	130
14) Když se zavedl tělocvik	26	46) Plzeňský samostříl	71	78) Premiéra Antonína Dvořáka	108	96) V Plzni zemřel nejstarší rytíř řádu Marie Terezie	130
15) O statečnosti plzeňských měšťanů za války s Napoleonem.....	28	47) Obrovský obraz malíře Sochora ...	72	79) Místodržitele vyhnala velká voda	109	97) Proslulý cestovatel doma.....	131
16) Plzeňská zastavenička „Štandrlata“	30	48) Nenasytý polní hlídač.....	73	80) Když se slavila porážka husitů....	113	98) Když se slavil Palacký	132
17) O sochaři prvního pomníku	31	49) Plzeňští tuláci	73	81) Afrika v Plzni	114	99) Plzeňská jízďárna	136
18) Dudáci plzeňští.....	33	50) Kterak se kancléř německý léčil plzeňským	74	82) Cholerová rána	116	100) Rychloběžka na náměstí.....	137
19) Vojenská večerka	34	51) Nevidaná plavba po Radbuze	75			Prameny a literatura.....	138
20) Honorace za baldachýnem	36	52) Poslušně hlásím.....	76				
21) Vítání krajského hejtmana.....	37	53) Loparové v Plzni.....	78				
22) Rachot v ulicích	38	54) Slavný knížecí pohřeb	78				
23) Staré pušky ve zbrojnici.....	39	55) Muzeum inkvizice přijelo z Vídně	80				
24) Tragédie plzeňských nimrodů	41	56) Ohnivý vynálezce	81				
25) Když blesk trefil knihovnu.....	42	57) Vojenské manévry	81				
26) Poštovní klapačka	43	58) Plzeňan u Tiffanyho	82				
27) První čítárna v Plzni.....	46	59) Provazochodci na Klatovské.....	82				
28) Zulukařové v Plzni.....	47	60) Oslava císařské stříbrné svatby ...	83				
29) Nešvar na kluzištích	48	61) Pecháčkův burnus	84				
30) Slavnost vánočního stromku	48	62) Putování obřího hrnce.....	85				
31) První rybáři	49	63) Přivítání barona Filipoviče	86				
32) Plzeňská šunka v Egyptě	50	64) Když se v Pytli stříleli holubi	87				